

חתימת הפייטן בפיוט חד־משמעות. אמנם, בנוסח שלפנינו חסרה היו"ד הראשונה מתיבת 'בירבי', אבל מלבד שמצאנו כמה פעמים חתימות קיליריות בלא יו"ד ראשונה בתיבה זו,³¹ גם אפשר שהנוסח משובש; ושיש לגרוס, דרך משל 'יעשו רצונך'. אף נראה שבמחרוזות שלאחר ה'אמת' (ט' 14-21) היה המשך לחתימת הפייטן, ובו, כמו שמצאנו ברבות מחתימותיו, ציון עירו: 'מקריט ספר'. קצת אותיות מצירוף זה ניכרות גם משרידי הקטעים שבכתב היד.³²

היוצר להושענא רבה הגיע אלינו מכתב יד שנתפזר קרעים קרעים. תחילתו באה בכ"י ט"ש ס"ח 101.32 בדף של נייר שפינתו הימנית העליונה נתלשה ונתגלגלה לסדרת הנוספות של אוסף ט"ש (A.S.), סימן 33.115.38 המשך היוצר (מט' 32) בא בכ"י ווסטמינסטר קולג', ליטורגיקה, א, סימן 21, בראש קדושתת י"ח מפוארת של הקילירי להושענא רבה שתחילתה 'הושענא אל אמונה'.³⁴ וזה לשון היוצר:

[כא] יוצר להושענא [...]

[הושענא אָדיר וְנָאָר
וְהוֹשִׁיעָה נָא אִיּוֹם [בּוֹרָא צֶר נָאָר
וְהַצֵּ]לִיחָה נָא אֶל עוֹטָה כְּשֶׁלְמָה [נָאָר
אֶת חֲשָׁכֵינוּ הָ]אָר וְהוֹצִיאֵנוּ לְאֹר

<בורך>

ביאור:

המלים בסוגריים מרובעים (ט' 1-6) — על פי כ"י ט"ש סדרת הנוספות 33.115.38. 2 צר ואור: ירח ושמש (יש' ה:ל). 3 עוטה וכו': תה' קד:ב. 6 יונים וכו': כינוי לישראל (יש'

31 או בהעלאת היו"ד מתוך פנים הטורים ולא מראשיהם. 'ברכבי' בלא יו"ד לכאורה עיין למשל בנרפס על ידי אלבוגן, עיוני קליר, 415, 419.
32 השלם מעין:

[מִמְרוֹם שְׁמַעְתָּ לִי] בְּלִחְשׁוֹן
[רִוְחִשִׁי שְׁבַחְךָ] [....]
יָרַח נִסָּן חוֹדֶשׁ רִאשׁוֹן
[תְּמִימִים יוֹ] דִּינָךְ בְּפֶה וְלִשׁוֹן
זֶה צוּר
[סְגוּלִים] פְּדִיתָם בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה
[רָ].... [וְ] רְצוֹנְךָ אֵלֵינוּ
[כֵּן עוֹד] [....]
[וְ]אָמַר הִנֵּה אֶלֶּה־נִּינוּ [זֶה]

על קריט ספר עירו של הקילירי עיין ע', פליישר, עניינים קיליריים.

33 קרע זה נתגלה בידי ד"ר ש' אליצור.

34 נתפרסמה על ידי במאמרי מכנים מעין אזוריים, 219.

- 5 [הושענא למענך ון למען אבות
והושיעה נא ויניס אל ארן]בות
והצליחה נא להוגי מצוות [ער]בות
לעורר אהבתנו בגלל אבות

ב>רוך< הבוחר

אמת

- 10 הושענא ענייה סוערה
לכנס נידוּחִיהָ לְבֵית הַבְּחִירָה
והושיעה נא עגונה ופזורה
לכל תְּהִי גולה וסורה
והצליחה נא עדת נאנה ושחורה
לנועדה למקום מה נורא
15 עיניה להאירה
בשועה באורה
הושענא זרייה בארבע
לקבצה מכל הר וגבע
והושיעה נא זכות שלשה למבע
וחסד אימהות ארבע להפע
20 והצליחה נא זמורות גפן לקבע
בצבי ארץ הגליה לרבע
זכר ברכות לשבע
זר ועבד לטבע
הושענא זטושה נטושה ביד זרים
לכנסינו מכל עברים
והוש'יעה נא זמוסה בכף חזירים
נידושה ברגלי חיות יערים

ביאור:

ס:ח). ויש לגרוס 'ליונים', כמתחייב מן האקרוסטיכון. / 9 ענייה סוערה: ישראל (יש' נד:יא). / 12 גולה וסורה: יש' מט:כא. / 13 נאווה וכו': ישראל (שה"ש א:ה). / 14 לוועדה: להועידה, לזמנה. למקום וכו': לבית המקדש (בר' כח:יז). / 17 בארבע: בד' כנפות הארץ. / 18 לקבצה: הסופר כתב 'לקבץ' והוסיף ה', בלי לתקן. למבע: כנראה כמו: להביע. והוא גם 'להבע' בט' 20. / 21 זמורות גפן: כינוי לישראל (על פי תה' פ:ט ואילך). / 22 בצבי ארץ: בארץ ישראל (יח' כ:ו ועוד). דגליה: מתנותיה. לרבע: להרכיב, להושיב. / 23 זכר: מתנת. / 24 זר ועבד: אויביהם של ישראל. ו'עבד': בא בפייטנות המאוחרת יותר ככינוי לישמעאל (על שום שהיה בן להגר שפחת שרה): עיין צונץ, הפיוט, 447. וכאן הוא אולי כינוי למצרים (בן חם: בר' י:ו). ואפשר שהוא בא כאן להזכיר יציאת מצרים, כיאה לזולת. / 25 זטושה וכו': ישראל. / 27 חזירים: כינוי לאדם (צונץ,

והַצֵּל יַחְהָ נָא רָכָה וְעֲנוּגָה לְהוֹצִיאָהּ בְּכוֹשׁ [רִים]
כְּמַמְצְרִים רֹאשָׁה לְהָרִים
וּכְעַל מַכַּת בְּכוֹרִים / וּקְרִיעַת גְּזָרִים
תְּשׁוּרָר לָךְ שִׁירִים

30

בגילה ברנה בשׁ>מחה רבה<

מי כמכה

הוֹשַׁעְנָא בָּרָה בְּחוּרָה בְּחַמְלָתָךְ
וְהוֹשִׁיעָה נָא יָפָה קְרוֹאָה סְגוּלָתָךְ
וְהַצֵּל יַחְהָ נָא רָגִילָה בְּשִׁבְחַתְהִילָתָךְ
בְּנוֹעַם חֵיד מַמְלָכַת [...] י גְּדוּלָתָךְ

35

כזה צור ישׁ>ענו<

י י מל>כנו<

הוֹשַׁעְנָא קָהֵל בְּחוּרִים מַעֲמָמִים
וְהוֹשִׁיעָה נָא לְקוֹחִים מְקָרֵב עֲנָמִים
וְהַצֵּל יַחְהָ נָא יָדִידִים שְׂמֵךְ מְרוֹמָמִים
רַחֲמֶיךָ לְעוֹרֵר לְהוֹשִׁיעַ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים

40

ככ>תוב< ישראל נושע ביי תשו>עת עולמים> (ישׁ' מה: יז)

ב>רוך< גאל

ביאור:

הפיוט, 442) / 28 חיות יערים: ג"כ אדום, על פי יכרסמנה חזיר מיער (תה' פ: יד), והלשון
על פי איוב לט: טו: וחית השדה תדושיה. / 29 רכה וענוגה: ישראל (דב' כח: נו), להוציא
בכושרים: על פי תה' סח: ז: מוציא אסירים בכושרות. / 31 וכעל מכת וכו': עיין גם לעיל
פיוט [כ] 13 / 33 ברה: כינוי לישראל על פי שה"ש ו: ט: ועוד. / 36 בנועם חיד: בקול
ערב. כזה צור ישענו: שיעורו: כמו אלה שפצו פה ואמרו 'זה צור' וכו'. כל' כיוצאי
מצרים. / 38 ענמים: מצרים (בר' י: ג).

שני יוצרות החול הללו הם לפי שעה היחידים מסוגם שהגיעו לידנו עם
חתימה מפורשת של הקילירי. עקרונית ראוי היה שנלמד מהם קל וחומר, כי
פשוט להניח שמי שפייט יוצר לראש חודש ניסן פייט יוצר גם לפסח, ומי
שפייט להושענא רבה פייט גם לסוכות ולשמיני עצרת, ואין צריך לומר —
לימים הנוראים.³⁵ אבל, כפי שכבר נאמר לעיל, אין בידנו מערכות יוצר לשום
חג עם חתימה קילירית חד-משמעית.

35 אמנם הקל וחומר אינו מאושש כל צרכו, כי, כפי שכבר אמרנו, נדירותן של מערכות
היוצר בתכניות התפילה של בתי הכנסיות הקדומים אפשר שהיא קשורה בשכיחותן
המקבילה של הקרובות, ובעיקר של הקדושתאות. מעתה יתכן שיותר קל היה לשלב יוצר